

**R. P. Martini De Esparza Artieda, Navarri, Theologi Societ.
Iesv, Cvrsvs Theologicvs**

In decem Libros, & duos Tomos distributus, Ivxta Methodvm, Qva In
Scholis Societatis Iesv communiter traditur annis quaternis

Continens Primam Partem, & Primam Secundæ D. Thomæ. Ad Alexand.
VII. Pont. Max.

Esparza Arteida, Martin de
Lugduni, 1666

XVI. Vtrum actus liberi diuidantur in morales, & non morales

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94815](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94815)

tia finita, sistit alicubi necessario, ibidemque sistat voluntas necesse est; imò nulla saltem plerumque ad est eiusmodi reflexionis affectuæ cognitio, & actualis aduertentia, sed solum repræsentatur directe obiectum, vt valde, aut parum amabile, absque vltiori cognitione, & aduertentia de magna, vel parua amabilitate, aut inamabilitate ipsius amoris directi, vt experientia liquet, & insuper ex eo, quod eiusmodi reflexiones præterquam quod sunt valde operosa, & difficiles, vtpotè valde remota à sensu, & imaginatione, nihil conferunt ad finem præintendum, ideoque finis ipse non mouet, & applicat ad illas voluntatem, & inde intellectum.

Ad 5. Sicut indifferentia voluntatis in actu primo conseruatur superadditis solis nouis durationibus eius supra priores, ita etiam actus liberè elicit conseruantur superadditis solis nouis durationibus ipsorum: & sicut iidem actus se ipsis formaliter impediunt nolitionem primæ suæ existentia, omnesque alios actus impossibiles cum eadem prima existentia, ita deinceps se solis similiter impediunt nolitionem suæ conseruationis, omnesque actus impossibiles cum eadem conseruatione. Vnde dum conseruatur actus liberè elicitus, datur pro singulis interuallis temporis discernibilibus inuicem, nouum exercitium libertatis, sola nouitate durationis afficientis actum primum libertatis, & actum secundum iam ante elicitum, nec est opus vlllo alio actu reflexo, vel omissione actus reflexi; imò est impossibilis, saltem vt plurimum, omnis eiusmodi reflexio realis affectiua circa conseruationem, propter incogitantiam actualem intellectus de tali reflexione, deque conuenientia eam superaddendi, vti nuper dicebatur in simili. Quod si quando cogitetur reflexè de conuenientia conseruandi aliquem actum per horam, quadrantem, &c. tunc concipitur liberè propositum reflexum, aut nolito permanendi in tali actu per tale determinatum temporis interuallum. Neque verò multum, nedum infinitè progreditur eiusmodi consideratio reflexa, ob rationem paulò prius indicatam. Nulla igitur est opus pura omissione libera.

Ad 6. Si aliquid creatum simul esset, & non esset; aut nec esset, nec non esset; eo ipso Deus non esset, sed esset chimæra, vt dictum est in quæst. 36. de Deo. Quare ad existentiam Dei est necessarium, vt vel determinatè sint res creatæ, vel vt determinatè non sint. Eadem igitur ratione bonitatis suæ infinitæ, qua necessitatur Deus ad amorè efficacem sui; necessitatur etiam, vt velit determinatè, aut determinatè nolit existentiam rerum creatarum, vel certè vt velit, aut nolit illam impedire. Quia qui vult aliquid, necesse eo ipso est, vt velit omnia requisita ad illud eo modo, quo requisita sunt, vt dictum est supra quæstione 13. art. 7. Vnde apparet, repugnantiam puræ omissionis in Deo non fundari in aliquo tenente se ex parte creaturarum, sed in sola bonitate Diuina; atque ideo possibilitatem eiusdem puræ omissionis non pertinere ad amplitudinem indifferentiæ decentis Deum. Quia non pertinet ad ipsam, indifferentia Dei ad amorem efficacem sui. Consequenter respectu peccatorum est indifferens Deus, vt vel ea efficaciter nolit, seu, vt efficaciter velit eadem impedire, vel vt efficaciter nolit eadem impedire, seu, vt velit permittere: vult autem efficaciter impedire ea omnia, quæ non perpetrantur de facto: ea verò, quæ perpetrantur de facto, efficaciter vult permittere, idest, positinè, & efficaciter vult non habere suam nolitionem impeditiuam eorum. Quapropter respectu nullius peccati se habet, aut potest habere Deus purè omissionè. Negatur igitur antecedens argumenti, quod manifestius est falsum, quam consequens, quandoquidem, quæ militant

aduersus consequens, militant etiam aduersus antecedens, idque clariss: & est aliquid præterea speciale aduersus antecedens, vt patet consideranti, quæ circa vtrumque dicta sunt.

QVÆSTIO XVI.

Vtrum actus liberi diuidantur in morales, & non morales?

IDENTVR non rectè diuidi: tum quia omnes actus liberi sunt morales, cum sit de ratione operationis liberæ, vt sit imputabilis ad laudem, vel vituperium: tum quia moralitas latius patet quàm libertas, quandoquidem etiam pueri ante vsum rationis, & amentes dicuntur bene, vel male morati, prout contigerit eos esse inclinatos ad nocendum, vel obsequendum, ad quietem, vel rumores.

Art. 1. Respondetur. Morale dicitur à more. Mos autem, & latè sumitur, & strictè: latè sumptus significat, tum consuetudinem diuturna operandi vniuersitate stabilitam, tum naturam, & inclinationem cuiusque rei siue animatæ, siue inanimatæ, siue rationalis, siue irrationalis: & iuxta hanc significationem quilibet res dicitur mali moris, si sit pertinaciter nocua: & boni moris, si præualeat proficuitas; nullius verò moris, si æquè facile accomodetur ad vsum viles, & nociuos. Mos strictè sumptus dicitur inclinatio, aut dispositio humana, siue indita à natura, siue repetitis actibus acquisita ad operationes, quæ cōferunt ad finem humanæ naturæ, vel auertunt ab eodem, & propter quas homo est laudabilis, vel vituperabilis relatè ad eundem finem. Non agitur in præfenti de moralitate iuxta eas priores significationes, sed sola posterior vsurpatur à Theologis tanquam vnica. Vnde mores hominum dicuntur boni, vel mali, prout quisque consuevit operari laudabilius, estque dispositus, & inclinatus ad sic operandum. Ex itaque operationes sunt propriè morales, quæ sunt laudis, & vituperij capaces, non tantum secundum quid, & relatè ad finem aliquem particularem, sed simpliciter, & relatè ad finem vltimum hominis, & ob quas proinde homo dicitur bonus, vel malus, non pictor, aut musicus, aut miles; sed simpliciter bonus, vel malus homo, atque vt talis laudatur, vel vituperatur, seu vniuersaliter, seu partialiter, quoad omnes, vel aliquas virtutes, earumque actus.

Art. 2. Manifestum autem est, iuxta istam vsurpationem moris, & moralis, solas operationes liberas esse morales. Quia non dicitur bonus, vel malus homo, neque quisquam laudatur, vel vituperatur, propter ea, quæ necessariò agit, aut patitur, sed ob ea tantum, quæ agit ex electione libera. Non tamè omnes operationes, vtcūque liberæ, & indifferenter exercitæ, sunt morales. Quia actus dicuntur humani, & morales, secundum quod sunt à ratione, vt tradit D. Thom. q. 18. art. 5. & 6. & q. 2. de malo, art. 6. A ratione verò approbante actum relatè ad vltimum finem, vel quatenus decentem, vel dedecentem respectu naturæ rationalis vt talis. Hoc nimirum intelligit ibi, & alibi D. Thomas nomine rationis, dum agit de moribus. Fieri autem potest, vt aliquis actus eliciatur liberè, & tamen non procedat à ratione, iuxta eam vsurpationem rationis, nempe à ratione superiori. Pro quo reuocandum est in memoriam, quod dictum est supra q. 13. art. 5. & 6. pueri per aliquot annos, dormientibus, & aliis similiter dispositis, deesse libertatem indifferentiæ propter defectum abstractionis vniuersalissimæ,

simæ, aut discretionis veri à falso, eandemque adesse in ætate adulta, & in vigilia propter inexistentem oppositam perfectionem cognitionis.

Art. 3. Addendum modo est; in confinio somni, & vigiliæ, vltus rationis, & rationis adhuc ligatæ, fieri abstractiones vniuersales, & discretionis veri à falso imperfectas, & faciles, & deinde subsequi perfectas, ac magis arduas; Quia in his, quæ non sunt in instanti, sed successiue proueniunt per alterationem dispositiuam subiecti ad aliquid, prius existit, quod imperfectum est, & postea succedit, quod est perfectum. Abtractio, autem, & discretio delectabilis à non delectabili, & vtilis ab inuitili est faciliior, & minus perfecta quàm abstractio, & discretio honesti ab inhonesto, & decentis ab indecenti; quia illa prior recedit minus à sensu, quàm ista posterior: cum sensus sit capax delectationis, & vtilitatis; non verò honestatis, ac decentiæ, atque honestum sit supremum genus bonitatis, utpote contentiuum in se delectabilis, & vtilis, cum ipsum vicissim in neutrius conceptu contineatur. Patet verò omnem eiusmodi tum abstractionem, tum discretionem dependere à dispositione corporali, cuius perfectio crecit successiue per alterationem subiecti. Prius igitur existit libertas imperfecta, & purè physica, quàm perfecta, & moralis in eo, qui transiit à totali defectu libertatis, ad genus libertatis perfectæ. Actus autem eliciti cum eiusmodi imperfecta, & purè physica libertate, morales nequaquam esse possunt, ut liquet ex conceptu actus moralis nuper explicato cum D. Thoma. Actus igitur liberi alij sunt morales, alij minimè, ac proinde diuisio, de qua quaeritur est bona.

Art. 4. Verum quia soli actus morales conferunt ad vltimum finem hominis, ac sub hac consideratione intentio nostra procedit, ut dictum est prius, de solis actibus moralibus, seu libertate morali præditis agendum nobis est, iidemque soli intelliguntur à Theologis sub nomine actuum liberorum, ac humanorum absolute prolato. Ad rationem dubitandi patet ex dictis, quia prior eius pars procedit de actu libero non secundum totam eius latitudinem, sed iuxta vsum Theologis familiarem, posterior verò procedit de moralitate latè, & improprie sumpta, & brutis quoque, ac plantis, aliisque rebus inanimatis attributa.

QVÆSTIO XVII.

Vtrum moralitas actuum, sit prædictatum realiter distinctum ab omni ente physico?

DETVR distingui realiter 1. Quia ens diuiditur communiter in physicum, & morale. Hæc autem diuisio non esset bona, si genus entis moralis non distingueretur realiter adæquatè ab omni ente physico.

2. Moralitas dicitur de actibus humanis ad eum modum, quo dicitur valor de moneta, de contractu, de voto; dignitas regia, aut Senatoria, de Principe, aut Administratore Reipublicæ, tituli Ducis, Marchionis, Comitum, de constitutis in peculiari honoris, & gloriæ gradu; doctoratus, de approbato ad docendum. Hæc autem omnia, & alia similia quamplura sunt denominationes, & prædicta distincta realiter non minus ab omni ente physico, quàm ab ente chimærico. Nihil enim vnquam assignari poterit physicum, ac reali entitate præditum, per quod eiusmodi

R. P. Esparza Curs. Theol. Tom. I.

denominationes, & prædicta moralia constituantur intrinsecè. Necesse igitur est fateri moralitatem vniuersaliter, & ex genere suo, esse prædictatum quoddam medium inter chimæram, & ens physicum, atque ab utroque hoc extremo distingui realiter.

Art. 1. Respondetur. Sicut eadem res physica dicuntur veræ, relatè ad actus intellectus; bonæ, & amabiles, relatè ad actus voluntatis; artificiosæ, relatè ad artem, & sic de similibus; ita etiam entitates verè in se physica dicuntur morales relatè ad dictamen prudentiæ, quo mores humani diriguntur, ut apparet ex conceptu moralitatis tradito ex D. Thoma q. præced. art. 2. Referuntur autem diuersimodè actiones humanæ ad duplex dictamen rationis; ad aliud scilicet tanquam ad causam; ad aliud tanquam ad effectum. Tanquam ad causam referuntur ad dictamen, quo dirigitur voluntas antequam operetur, tanquam ad effectum verò, ad dictamen subsequens existentiam ipsius operationis, quo ipsa pronuntiatur, non iam conditionatè, ut prius, sed absolute laude, vel vituperio, pœna, vel præmio digna. A primo dictamine tanquam à radice descendit moralitas in actum voluntatis, in quo ipsa existit formaliter; quia per conformitatem, aut difformitatem cum illo mores hominum euadunt boni, vel mali, posterius autem dictamen solum est signum à posteriori moralitatis præexistens, quia sine hoc subsequatur re ipsa, siue non subsequatur, nihilominus operatio erit bona, vel mala. Quare moralitas operationum humanarum præcipue consideranda est in actibus voluntatis, quibus solis immediatè conueniunt bonitas, & malitia, dignitas laudis, ac vituperij, pœnæ, ac præmij. Consideranda verò rursus est præcipue in ordine ad dictamen rationis, quatenus directiuum eorundem actuum. Ista est frequens D. Thomæ sententia aientis q. 18. art. 5. in fine cor. radicem moralitatis esse rationem directiuam voluntatis, & q. 2. de malo art. 6. actum moralem esse actum voluntatis à ratione procedentem, & art. 6. eiusdem qu. 18. Moralitatem conuenire actionibus exterioribus tantum mediatè, quatenus sunt à voluntate directa per rationem.

Art. 2. Iam verò dictamen istud prudentiæ duo secum importat, quæ sunt basis totius moralitatis, & quorum proinde ratione ipsum differt ab illis cognitionibus, nihil, aut non satis ex se præcisè conferentibus ad moralitatem. Primum est libertas voluntatis, quia, ut dicit D. Thomas q. illa 2. de malo, art. 2. ad 1. 3. ibi incipit genus moris, ubi primum inuenitur dominium voluntatis, nec actiones hominis dicuntur laudabiles, aut vituperabiles, nisi quatenus sunt liberae, ut apparebit clariùs in q. sequenti. Alterum est regula actionum humanarum, quia nisi hæc adhibeatur, nec bona, nec mala euadet actio, vel vilius secundum se digna æstimationis, sed eiusdem, quoad hoc, rationis cum actionibus brutorum. Hæc autem duo importari per dictamen prudentiæ, patet. Quia in primis per se ipsum est regula immediata humanarum actionum, ut exponitur in quæst. 22. Nequit verò esse immediatè regula, quin mediatam aliam regulam applicet, ut ibidem apparebit. Deinde q. 14. ostensum est cognitioni deservienti ad actionem electiuam voluntatis, ita esse deninctam essentialiter eiusmodi libertatè, ut omnino repugnet à voluntate, quatenus præuenta per talem cognitionem, oriri actionem, quæ non sit libera. Accedit actionem necessariam non indigere directione prudentiæ, nec eius esse capacem, ac prudentiam non aliter dirigere posse, quàm proponendo finem, ad quem tendere oportet, & modum, quo oportet tendere, id est, proponendo regulam bonæ operationis. Patet ergo dictamini prudentiæ esse adæquatè intrinsecam, & essentialè moralitatem radicalem, siue ut sit radix moralitatis

Ee 2 formalis.